هاري پبليڪيشن

ڌرتي جو ڌڻي ڪير

مرتب:- تاج مري

قيمت:- ٣ روپيه

ڌرتي جو ڌڻي ڪير؟

تعداد ---------- ٻه هزار

ڇاپو ---------- پهريون

ڇپائيندڙ ---------- تاج مهري

ڇپيندڙ ---- نصرت پرنٽنگ ايجنسي ڪراچي

پاران :-

سنڌ هاري ڪاميٽي

مهاڳ

طبقاتي سماج جي شروعات کان وٺي حاڪم طبقن محڪوم طبقن جو استحصال ڪيو آهي ۽ انهيءَ جي خلاف محڪوم طبقن هر دور ۾ جدوجهد ڪئي آهي. حاڪم طبقا اڪثريتي عوام تي راڄ ڪرڻ خاطر هٿيارن ۽ ناڻي کي استعمال ڪندا رهيا آهن. انهن کي پنهنجي بچاءَ خاطر پوليس، فوج ۽ رياستي ادارن جي ضرورت ان ڪري محسوس ٿي ته جيئن انهن ادارن جي ذريعي اڪثريت کي غلام بڻائي انهن جي محنت جي آڌر تي پڻ عياشيون ڪن ان ڪري اڪثريتي عوام بکن ۽ ڏکن جو شڪار رهندي آئي آهي اسان جي ملڪ ۾ پڻ طبقاتي سماج آهي هڪ مخصوص ٽولو اڪثريتي عوام جي سياسي، سماجي، اقتصادي ۽ قومي حقن تي ڌاڙو هڻيون ويٺو آهي. امير طبقا جيئن پوءِ تيئن پنهنجي ملڪيت ۾ اضافو ڪندا رهن ٿا ۽ سندن ڏٺ ڏانگر اڪثريتي عوام هارين ۽ مزدورن جي لٽ مار تي ٻڌل آهي. پورهيت زندگي جي سڀني سهولتن ۽ بنيادي ضرورتن کان محروم آهي. هاري ان ۽ ڪپهه جهڙا سونا فصل اپائيندا رهيا آهن. تنهن هوندي پيڙهين کان وٺي ٻار ۽ سندن ٻار بکيا ۽ اگهاڙا رهندا آيا آهن.

هن ملڪ جي وجود ۾ اچڻ وقت سرمائيدار نه هئڻ جي برابر هو جيڪو هو به نه ڪمزور هو. جاگيرداري سرشتو اڏوهي کاڌل سرشتو هو. جنهن ڪري جاگيردار پڻ

حڪومت ڪرڻ جو لائق ڪونہ ھو. انھن حالتن ھوندي حڪمران طبقن پنھنجي ملڪ کي سامراج جي جھولي ۾ اڇلائي ڇڏيو ۽ اقتدار فوجي ۽ سول نوڪر شاھي جي ھٿ ۾ آيو. آھستہ آھستہ فوجي نوڪر شاھي مضبوط ٿيندي وئي اھڙي طرح فوجي فائونڊيشن، ڊفينس فورسز ۽ فوجي ٽرسٽ جي نالي ۾ سرمائيڪاري ۾ حصو ۽ ٻيا رعايتون حاصل ڪيون ۽ خصوصن ايوب خان جي دور ۾ سرمائيڪاري سان گڏ وڏي پئماني تي انعام، نيلام، سنگلا ڊيم، ۽ تربيلا ڊيم جي متاثرين جي نالي ۾ ڊفينس فورس اسڪيم ھيٺ عمومي طرح سڄي ملڪ ۾ خاص طرح سنڌ ۾ لکين ايڪڙ ٻني ڏني وئي اھڙي طرح فوجي جنرلن، دلالن، سرمائيدارن ۽ جاگيردارن جا مفادات ھڪ ٻئي سان ڳنڍجي ويا. انھي ڪري جڏھن ب، ڪا جمھوري ۽ طبقاتي تحريڪ ھلي آھي تہ مٿين طبقن پنھنجا مفاد خطري ۾ محسوس ڪندي گڏجي تحريڪ کي سازشن ذريعي ناڪام بڻائڻ ۽ ڪچلڻ جي ڪوشش ڪئي آھي. جنھن ۾ فوجي نوڪر شاھي پيش پيش آھي اھڙي طرح جنرلن وري پنھنجي ملڪ جي عوام کي ھٿيارن جي زور تي فتح ڪري جمھوريت ۽ بنيادي انساني حقن جو قتل عام ڪندا رھيا آھن. موجوده فوجي راڄ انھي جو چٽو مثال آھي. موجوده-وقت ۾ عالمي حالتن ۽ خاص طور پرپاسي وارن ملڪن ۾ سامراجي مفادن خلاف ايندڙ تبديلين ڪري سنڌين ٻين پاڙيوارن کي دٻ ڏياري پنھنجي

بالادستي قائم ڪندي مختلف رياستي ادارن ۾ پير ڄڪهيڙيا آهن جنهن جو تازو مثال سول انتظاميه ۾ ٢٥% فوج کي ملازمت ڏيڻ آهي ۽ مختلف ڪارپوريشنن جي وڏن عهدن تي جنرل قابض ٿي ويا آهن اهڙي طرح سان هن ملڪ ۾ هاڻي مالياتي ۽ زميني ملڪيت جي لحاظ کان هٿياربند نوڪر شاهي جو حصو وڌندو پيو وڃي. افغان انقلاب بعد افغانستان ۾ ٿيندڙ انقلابي سڌارن ۽ ترقي کي روڪڻ ۽ ان جي اثرات کان هن ملڪ جي عوام کي پري رکڻ خاطر هتان جي حڪمرانن جي لٺ سردار آمريڪي سامراج سول نوڪر شاهي جي بجاءِ فوجي حڪمرانن تي ئي ڀروسو ڪيو.

زمين جو حقيقي ڌڻي هاري آهي نه ڪي جنرل ڪرنل چوڌري، پير، يا وڏيرو. ظلم ته اهو آهي ته زمين جو سينو چيريندڙ هاري کي بي دخل ڪري زمينون انعام ۾ ڏنيون وڃن آهن. ڌرتي ڪڏهن به انعام ۾ ڪونه ڏني ويندي آهي پر ڌرتي جو ڌڻي اهو آهي جيڪو هن کي سينگاري ۽ آباد ڪري سون جهڙيون پوکون آپائي ٿو.

حديث شريف ۾ پڻ چٽو آيل آهي جيڪو هن مردي ۾ روح ڦوڪي ٿو. ڌرتي انهي جي آهي، ناهي ڪو ظالم جابر جو ڪم. پر پاڪستان جا پيشه ور ملان ۽ ڪٽر مذهبي جماعتون اهڙيون حقيقتون عوام کان لڪائي رکنديون آيون آهن. ڇاڪاڻ ته سندن مفاد حڪمران طبقن سان ڳنڍيل آهن. اهوئي سبب آهي جو اهي مولوي

سڳورا حڪمرانن جــي تعريفن ۾ ڏاڍانڻي ڪونه آهن جاگيردارن ۽ سرمائيدارن جي مفادن جون ڳالهيون ڪندي حديثن جا ڪوڙا حوالا ڏيندا آهن. پر آهي عوام کي اِهو ڪڏهن به نه ٻڌائيندا آهن ته ٻٽائي حرام آهي. جڏهن ته چئني فقهن جا باني امام ابوحنيفه رحه، امام مالڪ رحه امام شافعي رحه ۽ امام حنبل رحه ٻٽائي کي متفقه طرح حرام قرار ڏين ٿا. پر ملڪ جون اسلامــي شرعي عدالتون ۽ مفاد پرست ملان انهي مسئلي تي ايئن خاموش آهن جهڙي پت! هڪ ملي مودودي ته فتوا صادر ڪري ڇڏي ته ڪنهن کان زمين کسڻ ڪفر آهي.

ملان، وڏيرا، پير، چودري، جنرل، ڪرنل ۽ سول ڪامورا سڀ گڏجي هارين خلاف سازشون ڪندا رهن ٿا. اهي ڪڏهن مذهب جي نالي ۾ ته ڪڏهن نسل پرستي ۽ فرقه پرستي جــي نالي ۾ عوام جــي اتحاد کي ختم ڪري پنهنجا مفاد حاصل ڪندا رهيا آهن ۽ سڀئي عوام کي ڦرڻ لاءِ متحد آهن. جڏهن سنڌ ۾ انعام ۽ نيلام ۾ فوجن کي زمينون ڏنيون ويون تڏهن انهن جا ساٿاري مقامي وڏيرا، پير، ملان ۽ ڪامورا هئا.

اسان جنرلن جي هڪ ساٿياري سهڻي خان جو هڪ خط ڇاپي رهيا آهيون. جيڪو هن انعام يافته سول ۽ فوجي ڪامورن ڏانهن لکيو آهي. جنهن ۾ لکيل آهي ته جيڪڏهن ڪنهن سبب اهي انعام يافته زمينن تي اچي نه سگهن جتي هاري قابض آهن يا سندن زمين رد ٿي

ڇڪي آهي ته ڪيس مختيار نامون لکي ڏنو ويو. هو پنجابي فوجين جي مدد ڪرڻ لاءِ تيار آهي. هي پنهنجو اثر رسوخ رستي ڪين زمين وٺي ڏيندو يا ان جو عيوض وٺي ڏيندو. خط ۾ اها پڻ تنبيهه ڪئي وئي آهي ته خط راز ۾ رکيا وڃن جيڪڏهن هارين کي خبر پئجي وئي ته انهي کي عملي جامون پهرائڻ ڏکيو ٿي پوندو حڪومتي ڪارندا اسلامي نظام ۽ هڪ مسلمان قوم جا وڏا وڏا نعرا هڻي رهيا آهن پر پنهنجي دلالن جي ذريعي نسلي فرقيواريت پڻ ڦهلائي رهيا آهن. حڪمرانن هر دور ۾ پنهنجن مفادن خاطر اسلام ۽ نظريه پاڪستان ۽ نسل پرستي جا نعرا هڻي پنهنجا مفاد حاصل ڪيا آهن.

انهن جنرلن بنگالي عوام جو قتل عام ڪري سندن نياڻين ۽ زالن جون عزتون لٽي ڪين پاڪستان کي خيرباد چوڻ تي مجبور ڪيو ۽ تازو سنڌ جي ڳوٺاڻي عوام جو رت وهايو ۽ ڳوٺن جا ڳوٺ تباه ڪيا اهڙي طرح پوري ملڪ جي عوام جو پڻ رت وهايو پيو وڃي. جنرلن ۽ سندن ساٿارين کي ياد رکڻ گهرجي ته ظلم ۽ تشدد جي انتها جي باوجود بنگالي عوام فوجي ٽولي کي گوڏن کوڙڻ تي مجبور ڪيو ۽ موجوده تحريڪ دوران هن ملڪ جي عوام پڻ فوجي حڪمرانن جا ڏند کٽا ڪري ڇڏيا. سمورن جمهوريت پسند قوتن تي فرض عائد ٿو ٿئي ته متحد ٿي عوام دشمن قوتن جو مقابلو ڪن. ۽ سامراج ۽ فوجي ٽولي کان ڇوٽڪارو حاصل ڪن.

سنڌ هاري ڪاميٽي انهي ظلم خلاف جدوجهد ڪندي

رهي آهي ۽ ڪامريڊ حيدر بخش جتوئي ڪان ڪامريڊ جام ساقي، ڪامريڊ عبدالقادر انڙ ڪان ماندل شر ۽ رشيد انڙ تائين قيد ۽ ٽارچر ڪٺمن جون اذيتون ڪاٽي چڪا آهن. جڏهن ته نام نهاد قوم پرست انهي مسئلي ڪان لنوائيندا رهندا آهن.

اسين ڪين ڪيترا ڀيرا اها دعوت ڏيئي چڪا آهيون ته انعام ۽ نيلام ۾ ڏنل زمينن خلاف متحد ٿي جدوجهد ڪجي ته انهي ڪان لنواريون وڃن يا صاف انڪار ڪري ڇڏين . مطلب ته پنهنجي طبقي جي بچاءَ خاطر پورهيتن کي پاڻ ۾ ته وڙهائيندا پر فوج خلاف ڳالهائيندي به زبان ڏکندي اٿن . جڏهن ته فوج پوري عوام جا حق غصب ڪيو ويٺي آهي .

اسين ڀيهر سڀني ترقي پسندن، جمهوريت پسندن، عوام عوام دوست، قوم پرست ۽ طبقاتي تنظيمن کي اپيل ٿا ڪيون ته هڪ پليٽ فارم تي متحد ٿي انعام، نيلام، فوجي فائونڊيشن ۽ هر اداري ۾ فوج کي ڀرتي ڪرڻ جي خلاف جدوجهد ڪن . اسين سنڌ هاري ڪاميٽي جا ڪارڪن وعدو ٿا ڪريون جيستائين هن ڌرتي جو حقيقي ڏئي هاري هتان جو سچ پچ مالڪ نٿو بڻجي تيسين سک ۽ چين سان نه ويهنداسين هن ڪتابڙي ۾ اسان في الحال ساٿي ماندل شر ۽ رشيد احمد انڙ جا مضمون ڏئي رهيا آهيون اميد ته هي سلسلو سمورن ساٿين جي سهڪار سان جاري رهندو .

اوهان جو ساٿي

مانڊل شر

گڊو بئراج جون زمينون ۽ مڪاني هاري

سنڌ جي هارين جي هڪ وڏي گهڻائي ڊگهي عرصي کان بي زمين رهي آهي ۽ زميندار ي ظلم جو شڪار ٿيندي پئي اچي. ان ڪري ملڪي ترقيءَ ۽ هارين جي آسودگيءَ واسطي زميندار ي سرشتي جو خاتمو هڪ اهم سماجي، سياسي ۽ معاشي مسئلو بڻيل رهيو آهي. اها ڳالهه ڌيان طلب آهي ته زمين سماج ۾ پيداوار جو مکيه ذريعو آهي ۽ زمين سماجي ترقيءَ ۾ هڪ اهم رول ادا ڪري ٿي.

جيئن ته سنڌ صوبي ۾ پاڪستان جي ٻين سڀني صوبن کان وڌيڪ هاري آهن. ان ڪري هتي سڀ کان وڌيڪ بيدخليءَ جو مسئلو آهي. انهيءَ بيدخليءَ جا ڪيئي ڪارڻ ۽ پهلو آهن. صوبي اندر آبپاشي جو نظام به اهڙي طرح جو آهي جو سنڌ جو زمينون پوري طرح سيراب ٿي نه ٿيون سگهن. تنهن ڪري هاري بيروزگار ۽ نئيا آبادگار روز بروز ڪنگال ٿيندا پيا وڃن.

پاڪستان ٺهڻ کان اڳ سنڌ لاءِ ٻن بئراجن جون اسڪيمون هيون. سکر بئراج اڳ ۾ ٺهيل هئي. تنهن ڪري هن بئراج جون سموريون زمينون هتي جي ماڻهن کي ڏنيون ويون. تن مان ڪي زمينون ان وقت جي هندو زميندارن کي مليون. جيڪي بعد ۾ ڪليم هيٺ آيون. ڪليمن جو فائدو وٺندي هندستان ڇڏي آيل هڪ ته مالڪيت وارن ماڻهن پاڪستان ۾ سرڪاري نگرانيءَ هيٺ پنهنجي اڳوڻي زميندار يءَ واري

حيثيت برقرار رکڻ چاهي. ۽ ڪنهن حد تائين هو ان ۾ ڪامياب به ويا. حالانڪه اهو مراعات يافته طبقو هندستان ۾ ذرعي سڌارن سبب اڄ رکو وڌ ۾ وڌ ٥٠ (پنجاهه) ايڪڙ جو مالڪ هجي ها. سندن هندستان ڇڏي پاڪستان اچڻ جو اهم ڪارڻ اهو ئي هئو. ٻئي طرف ڪي ماڻهو جن ڪي هندستان اندر ڪيتيءَ جي خبر به ڪانه هئي، ڪليمن جي ٻل ذريعي پاڪستان اندر حرفت سان زمين جا ڏڌي ٻنجي ويا. هڪڙا اهي جيڪي هند ۾ به ڦورو هئا ۽ پيا هتي اچي ڦورو بڻيا.

اها سنڌ هاري ڪاميٽي ئي هئي جنهن جي ابتدائي جدوجهد ۽ جاکوڙ سان هارين لاءِ هارپ گرانٽ شرطن تي اٽڪل ڏيڍ لک ايڪڙ زمين ورڙو ئي.

باقي ٻه ٻراجون، ڪوٽري ٻراج ۽ گڊو ٻراج پاڪستان ٺهڻ کانپوءِ ٺهيون. انهن ٻنهي ٻراجن جي ٺهڻ سان سنڌ جي زمين، هيڪاري سون پيدا ڪرڻ جهڙي ٿي پيئي.

انهن زمينن جي ورهاست ۽ الاٽمينٽ ڪيئن ٿي. هتي رڳو گڊو ٻراج جو ذڪر ڪجي ٿو. گڊو ٻراج ٺهي ته زمينن کي پاڻي ملڻ لڳو. پر زمينون سنڌ جي هارين وٽ نه رهيون. مختلف اسڪيمن هيٺ زمينون نيڪال ڪري، ڪاني هارين کي بيدخل ڪيو ويو جو انگريزن جي دور ۾ به ائين نه ٿيو هئو. سنڌ جي زمين لاءِ هميشه تاثر اهو ڏنو ويو آهي ته اتي فاضل زمين وڏي پئماني تي

موجود آهي جيڪا اتي جي آدمشماري جي لحاظ ۾ اتي جي ضرورتن کان گھڻو وڌيڪ آهي. جيڪڏهن ائين هجي ها ته سنڌ جا هزارين خاندان جيڪي زمين نه هجڻ ۾ نه ملڻ جي ڪري هاريپي ڪرڻ تي مجبور آهن، (هاڻي ته ڪانئن اهو حق به کسيو پيو وڃي) تن کي زمين هجي ها. اسڪيم ڪٿي ملڪ جي ڪنهن به حصي ۾ رٿي وڃي، انهيءَ جي تڪميل لاءِ نزلو به لازمي طور تي سنڌ جي زمين تي ڪري ٿو. اهو هڪ عجيب هٿڻ جو ڏهيل اتفاق آهي ته پاڪستان جي ڪنهن به ٻئي صوبي، سواءِ بلوچستان جي پٽ فيڊر واري علائقي جي هڪ صوبي وارن جون زمينون ٻئي صوبي ۾ ناهن. اهڙيون سنهيون ٿلهيون اسڪيمون سنڌ ۾ به ڏهن پيون. پر ان جي متاثر ٿيل ماڻهن کي گھڻو ڪري يا ته معاوضي کان محروم رکيو ويو آهي. يا ته نالي ماتر معاوضو ڏنئي، انهن جي منظم طور تي آباد ڪاري ۾ روزگار لاءِ ڪو متبادل بندوبست نه ڪيو ويو آهي. ان جو مثال اسٽيل مل ۾ قاسم بندر جي متاثرين جو آڌو آهي. گدو بئراج جي ڪاپي ڪپ واري ٥ لک ١٦٠ هزار ايڪڙ مان ٤ لک ايڪڙ زمين ٻين صوبن جي ماڻهن کي ڏني وئي جن جو تعلق خاص ڪري سامراج نواز فوجي جنرل رٽائرڊ سرڪاري سرڪاري آفيسرن ۽ منگلا ڊيم ۽ اسلام آباد وارن متاثرين مان آهي. اهڙيءَ ريت سنڌ جو هاري ناري نه رڳو زمينن کان محروم ٿيو پر ڪانئس هارپ جو حق پڻ کسيو ويو،

جيڪا ٻني ھو صدين کان کيڙيندو ۽ سنواريندو پئي آيو. کيس اتان لوڏيو ويو. انهيءَ ظلم جي خلاف آواز اٿارڻ ۾ صرف سنڌ هاري ڪاميٽي هئي ۽ باباءِ سنڌ ڪامريڊ حيدر بخش جتوئي هئو. جنهن متاثر علائقن جا دورا ڪيا ۽ عوام کي سجاڳ ڪرڻ لاءِ پمفليٽ ڇپايا. پر ڪامريڊ بيمار ٿيو ۽ آخرڪار وفات ڪيائين. گڊو بئراج جي ڪاڇي ڪچ جي مائهن سان خاص طرح ۽ ساڳئي ڪچ تي پڻ ڦر لٽ اڄا جاري آهي. ثابت اهو ٿيو آهي ته هر مارشل لا صرف هتي جي ماڻهن جون زمينون حاصل ڪرڻ لاءِ لڳائي وئي ۽ هن وقت به اهو عمل جاري آهي.

هيٺ رڳو گڊو بئراج ۽ سکر واري علائقي جي زمين جي انعام، نيلام ۽ ورهاست بابت انگ اکر ڏجن ٿا. جڏهن ته حيدرآباد، بدين، مانگهڙ، ميرپور خاص ۽ نواب شاهه ضلعن ۾ جيڪا زمين اهڙي طرح نيڪال ڪئي وئي تنهن جا انگ اکر ئي الڳ آهن.

ڊفينس فورس:

پاڪستان ٺهڻ کان اڳ ۾ موجوده پاڪستان جي جدا جدا علائقن ۾ برطانيه حڪومت خلاف تحريڪون هليون. سنڌ به اهڙين تحريڪن ۾ اڳڀري هئي. اها اعزاز جوڳي ڳالهه آهي ته عوامي اُڀار کان ڏڄي انگريزن سڀ کان پهرين سنڌ ۾ ١٩٤٠ع ۾ مارشل لا لڳايو. ۽ سنڌ ۾ انگريزن خلاف مسلح جدوجهد شروع ڪئي ويئي جنهن ڪري سنڌن پير اُکڙيا. ان وقت تحريڪ ۾ جنگ

ڪندڙ مکي ٻيلي جي ويجهڙائيءَ وارا ماڻهو اڳيرا هئا. حڪمران پنهنجي خلاف اٿندڙ تحريڪن جي مستقل خطري تي نظرداري ڪرڻ ۽ ان خطري کي منهن ڏيڻ لاءِ آباديءَ جو تناسب تبديل ڪرڻ جي رٿ سوچي ته جيئن سياسي مفادن جو بچاءُ ٿي سگهي. انگريزن فوجين کي سانگهڙ ۾ خاص ڪري مفت زمينون ڏيئي آباد ڪيو ويو. انهيءَ سان نه رڳو اهو ته سامراج خلاف جدوجهد ڪندڙن جي مقابلي ۾ پنهنجن چاڙتن کي انعام طور زمينون ڏنيون ويون. پر ساڳئي وقت اتي انهن جو مفاد پڻ پيدا ڪيو ويو. ٿيڻ ته ائين گهربو هئو ته سامراجي فوجي نوڪرن بدران زمينون هتان جي هارين کي ڏنيون وڃن ها، پر الٽو سنڌ جون پيون ايراضيون به فوجين لاءِ مخصوص ڪيون ويون.

ايوب خان جي دور ۾ ٺهندڙ گڊو بئراج جي ٧ لک ايڪڙ ايراضيءَ مان هڪ لک ايڪڙ ايراضي رٽائرڊ فوجين لاءِ رکي وئي. شروع ۾ چيو ويو ته سرحدن جي پر واري علائقن جي حفاظت جي لاءِ ضروري آهي ته بارڊر ايريا ۾ سابق فوجين کي زمين ڏني وڃي ته جيئن هنگامي صورتحال ۾ اهي سرحدن جي حفاظت به ڪري سگهن. پر حقيقت ۾ بارڊر ايريا جي حفاظت رڳو اٽڪل هئي. جيڪڏهن ائين هجي ها ته پنجاب جي سرحدي علائقن تي به هنن کي زمين ڏني وڃي ها. پر هنن سنڌ جي زمين ۾ اول درجي جي اها زمين جيڪا شاهي روڊ جي پنهي پاسن

کان سکر (جيڪو سنڌ جو ٻيون نمبر وڏو شهر آهي) جي نزديڪ ۽ روهڙي، پنو عاقل، گهوٽڪي، مير پور ماٿيلو ۽ اٻاوڙي تعلقي ۾ ۵۵ هزار ۸ سئو ۳۲ ايڪڙ آهي، حاصل ڪئي. گڏو جي ۱۳ تعلقن جي ايراضيءَ مان ۵ تعلقن ۾ اها زمين حاصل ڪئي ويئي آهي . جڏهن ته انهن ڪي هڪ لک ايڪڙن مان ۷۸ هزار ۳ سئو ايڪڙ زمين حاصل ٿي . انهن علائقن ۾ هنن، علائقن ۾ ٻاهر ٻاري ڇڏي، ڪيترن ئي غريب ماڻهن جا گهر ڊاٺا ويا، اهڙو سلوڪ ڪيو ويو جو فاتح محڪوم ماڻهن مان ڪندا آهن . ڪيترين زمينن تي سئو ڪاٺ موجود هئو جيڪو وڪڻي شهرن جي ويجهڙائيءَ ڪري هنن لکين رپيا ڪمايا . سنڌ جي حصي جو ملندڙ قرض حاصل ڪيو، جن مان ٽريڪٽر وغيره پڻ ورتا ويا. ڊفينس واري زمينن جو ۹۵ سيڪڙو جنرلن ۽ ڪرنلن کي ڏنو ويو آهي. جيڪي اڪثر گهڻي ڀاڱي پنجاب صوبي جي وڏي طبقي چوڌرين ۽ سرمائيدارن مان تعلق رکن ٿا .

رٽائرڊ سرڪاري آفيسر

رٽائرڊ سرڪاري آفيسرن کي ۳۸ هزار ۷ سئو ايڪڙ زمين ڏني وئي. جنهن مان ۳۱ هزار ۵ سئو ۱۵ ايڪڙ هن وقت تائين حاصل ڪري چڪا آهن انهن مان تقريبن هڪ هزار ۽ ۵۶ ايڪڙ ننڍي ملازم کي مليل آهي. باقي سموري زمين وڏن سرڪاري ملازمن کي ڏنل آهي. جيڪي اعليٰ سرڪاري آفيسر آهن . هنن ۾ مشهور

معروف آغا شاهي، سندس پاءُ آغا هلالي، آمنہ بيگم، جسٽس مقصود خان، چوڌري نصير احمد ورت ۽ ٻيا ڪيترا وڏا آفيسر آهن. ذرعي سڌارا به فوجي عملدارن جي زمين سان لاڳو نہ ڪيا ويا، پر سرڪاري ملازمن جي زمين جي حد ملڪيت ١٠٠ ايڪڙ مقرر هئي. ان ڪري آغا شاهي، آغا هلالي ۽ ٻين سرڪاري آفيسرن جي زمين ذرعي سڌارن هيٺ اچي وئي هئي. پر تازو اهو معلوم ٿيو آهي تہ ذرعي سڌارن ۾ نيڪال ٿيل ايراضي وري کين واپس ڏني آهي.

ذيلام

ان وقت جي حڪومت اهو چيو تہ ٻيراجن تي ڪافي خرچ اچي چڪو آهي تنهنڪري ضروري آهي تہ ڪجهہ زمين نيلام ڪجي. نيلام لاءِ پاليسي اهڙي ڏاهي وئي جنهن سان هڪ ايڪڙ بہ مسڪاني ماڻهو حاصل نہ ڪري. هاري طبقو تہ هونءَ بہ غريب هئو پر گورنمينٽ جي اهڙي پاليسي اُهي جو هتي جو نالي ماتر ماڻهو زمين حاصل ڪري ٿي سگهيو. چاڪاڻ تہ هتي جي زمين جا وڏا وڏا لاٽ ڏاهيا ويا، گهٽ ۾ گهٽ لاٽ ٥١ ايڪڙن جو ڏاهيو ويو. اسڪيم تحت هڪ لک ٥٥ هزار ٧ سئو ٥٥ ايڪڙ زمين نيڪال هيٺ آندي وئي. جنهن سان ١٠ سيڪڙو کان گهٽ ايراضي مسڪاني وڏيرن کي حاصل ٿي. باقي سموري زمين بہ چوڌرين نيلام ذريعي حاصل ڪئي آهي ۽ انهيءَ زمين جون

پيدائشون ڪٽي رهيا آهن. پاليسيءَ مطابق ڦسطون به ڪونه ٿا پرين ۽ ٻيل به ڪونه ٿا ڏين پر زمين اڃا به انهن جي قبضي ۾ آهي.

منگلا ڊيم:

منگلا ڊيم جي باري ۾ گهڻي ماڻهن کي معلومات آهي. هي ڊيم آزاد ڪشمير جي پهاڙي علائقي ۾ آهي. هتي جي ماڻهن جو مکيه ڌنڌو سرڪاري ملازمت آهي. جن مان گهڻو حصو فوج ۾ آهي. انهن ۾ آفيسرن جو تعداد زياده آهي. ڊيم واري ايراضي گهڻو ڪري سرڪاري هئي. انهيءَ وچ ۾ ننڍا وڏا ڪجهه ڳوٺ پڻ هئا. جڏهن ڊيم جي اسڪيم زير غور آئي ۽ هتان جي ماڻهن کي اتان اٿاريو ويو ته هنن کي گهرن جا وڏا وڏا معاوضا ڏنا ويا. ايتري قدر جو پاڻيءَ جي نيڪال وارين نالين جا به هنن کي پئسا مليا. ان کانسواءِ هنن سان اهو به وعدو ڪيو ويو ته ڊيم ۾ جيڪي به نوڪريون پيدا ٿينديون، انهن ۾ هنن کي اوليت ڏني ويندي. جيئن ته هنن جا فوج ۾ وڏا وڏا آفيسر به موجود هئا. بلڪ ايوب خان به خود فوج جو نمائندو هيو، تنهن هنن کي هنن جي زمين جي ملڪيت جو به معاوضو ڏيڻو ڪيو ۽ هنن لاءِ ١٥٦ هزار ۽ سئو ايڪڙ زمين مخصوص ڪئي. معاوضو انهيءَ زمين جو ڏنو ويندو آهي، جيڪا ڪنهن جي قبولي هجي. هتي ته نه صرف قبولي زمين نه هئي پر آبادي به هن پهاڙي علائقي ۾ ڪونه هئي. تنهنڪري انهيءَ مونجهاري

کي ختم ڪرڻ ڏٺو شملا پبلڪ پارڪ جي عيوض هنن کي في فرد ۳۲ ايڪڙ جي حساب سان زمين ڏني وئي. انڪل هڪ ايڪڙ پبلڪ پارڪ جي عيوض ۾ مربع ميل زمين هنن کي ڏني وئي. هن وقت تعلقي ميرپور ماٿيلي ۾ ڏنل ايراضي ۱۰ هزار ۵ سئو ۷۸ ايڪڙ تي صرف ۴ ماڻهو قابض آهن، جيڪي ڪشميري هوٽل ۾ رهندا آهن ۽ بروقت زمين جي پيداوار ڪٽي هليا ويندا آهن. اڄڪلهه هو چڪ آبادي لاءِ رکيل زمين ۶۴ ايڪڙن جي پلاٽن کي به خالي ڪرائڻ لاءِ وري مڪاني ماڻهن تي زور آڻين ٿا ۽ مارشلا مان ناجائز فائدو وٺڻ جي ڪوشش ۾ آهن. پڌڻ ۾ اچي ٿو ته تازو حڪومت انهن کي سنڌ جا ڊوميسائيل ڏيڻ لاءِ مڪاني انتظاميه تي دٻاءُ وجهي رهي آهي ته هو منگلا ڊيم وارن جي مستقل رهائش جي رپورٽ ڪن، پيءِ صورت ۾ سنڌ جي سرڪاري ڪاموري کي پنهنجي حيثيت معلوم آهي.

اسلام آباد وارن لاءِ زمينون

اسلام آباد ۾ گاديءَ جو هنڌ ٺاهيو ويو ته اتي جي متاثر ٿيل ماڻهن لاءِ ۱۵ هزار ۸ سئو ۲۶ ايڪڙ زمين مخصوص ڪئي وئي، في ماڻهو ۳۳ ايڪڙ ڏني وئي ڪيترن ئي نالن مان ظاهر ٿيو آهي ته هڪ ئي خاندان ۳ سئو ايڪڙن کان ۶۰۰ سئو ايڪڙن تائين به زمين حاصل ڪئي آهي. هيءَ زمين انهن کي ان ڪري ڏني وئي جو هو بيدخل ٿيل آهن، پر حقيقت مان معلوم ٿيندو

تہ اسلام آباد ڳاديءَ جو هنڌ ڏوڻ ڪري هنن کي ڪيترائي فائدا حاصل ٿيا . اتي جي زمين اربن ايريا ۾ آندي وئي اتي جي ماڻهن کي وڏا وڏا معاوضا ڏنا ويا، گهر ٺاهڻ لاءِ قرض ڏنا ويا . ڳاديءَ جو هنڌ بدلجڻ ڪري کين انيڪ ٻيا بہ فائدا رسيا . نوڪريون تعليم ۽ خود اسلام آباد ۾ پلاٽ بہ . جڏهن پاليسي ٺاهي وئي تہ مکاني ماڻهن کي متاثر ٿيڻ کان بچائڻ لاءِ ٦٣ ۽ ست سيڪڙو هر ديهہ ۾ زمين ڏني ويندي بہ ٿيو ان جي ابتڙ ١٣ تعلقن مان هڪئي ميرپورماٿيلي تعلقي ۾ ٩ هزار ٩ سئو ٦٤ ايڪڙ زمين ان کي آباد ڪرڻ لاءِ ڏني وئي ۽ هتي جا هاري جيڪي صدين کان آباد هئا انهن کي بي دخل ڪري لڏ پلاڻ ۾ مبتلا ڪيو ويو آهي. اسلام آباد جي متاثرين کي هن وقت تائين جيتري زمين ڏني وئي آهي. اوتري ٻي زمين يعني ١٥ هزار ايڪڙ زمين ڏيڻ لاءِ مکاني هارين ۽ آبادگارن کي پريشان ڪرڻ جون تياريون آهن .

انعام : سامراج نواز حڪمرانن پنهنجن ڇاڙتن کي نوازڻ جي لاءِ جيڪا زمين مخصوص ڪئي ان جو نزلو بہ سنڌ تي ڪريو . انهن کي ١٢ هزار ٢ سئو ١٧ ايڪڙ زمين ڏني وئي جنهن مان ١٠ هزار ٥ سئو ٩٣ ايڪڙ تہ فقط پني عاقل تعلقي ۾ ڏني وئي. تازو وري پيو حڪم ٿيو آهي. تہ هاڪي جي رانديگرن کي بہ سنڌ جي زمين ڏني وڃي. انهن کي ٢٢ لاٽ في لاٽ ١٦

ايڪڙ شڪارپور ضلعي ۾ ڏني ويئي. ڪجهه عرصو اهو پڌٽ ۾ آيو هئو ته نورجهان ۾ پين ڪجهه راڳيندڙن کي به سنڌ ۾ زمين ڏني وئي آهي. ان بعد ۾ اهسا ڳالهه عمل ۾ نه آئي.

فوجي فائونڊيشن:

سنڌو درياهه جي نزديڪ واري زمين مڪاني ماڻهن وٽ هئي. انگريز سرڪار کي جڏهن ڪاٺ جي ضرورت پيش آئي ته انهن ڪي زمينون عوام کان ٻيلن لاءِ ورتيون ته جڏهن به اها زمين آباديءَ هيٺ ايندي ته اهي سموريون زمينون عوام جي حوالي ڪيون وينديون ساڳئي وقت کين فري پاس جسو به حق ڏنو ته سنڌن مال ٻيلن ۾ مفت چرندو هو. انهن ٻيلن ۾ سعيدپور، سالياني ۽ هنگورو شامل آهن. جيئن گڏو بيراج ٺهي تيار ٿي ته اهي ٻيلا سرڪار کسي سابق فوجين جي حوالي ڪيا. هن ٽن (٣) ٻيلن جي جملي ايراضي ١٤ هزار ايڪڙن مان ٩ هزار ٩٠٠ ايڪڙ هن اسڪيم هيٺ آندي وئي ان سموري زمين تي قبضي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. تنهن هوندي به هاري پنهنجي جدوجهد جي ذريعي پنهنجين زمينن تي قابض آهن.

١ فرنٽيئر قباگلي:

٢٢ ڪلات ۽ فرنٽيئر جي ڪن خاص ماڻهن کي نوازڻ لاءِ هنن ٧ سئو ٢٥ ايڪڙ زمين ڏني وئي آهي. انهن مان ڪو به اهڙو ماڻهو نه آهي. جو جنهن جو تعلق غريب طبقي سان هجي.

٢٢

رشيد احمد لنڊ
پيلا، فوجي فائونڊيشن ۽ مڪاني هاري

انگريز سرڪار سنڌ تي فاتح ٿي عوام تي خاص ڪري آباد ڪار هاري تي ڪنٽرول ڪرڻ جو طريقو سوچي سنڌ جي زمين جي ١٨٦٣ع ۾ سيٽيمنٽ ڪئي.

سيٽلمينٽ ڪرڻ ۾، انگريز سرڪار ڏٺو ته ڪابه اهڙي زمين بچت نه آهي. جيڪا ناقبولي، سرڪار يا اسٽيٽ جي چئي سگهجي ۽ سرڪار جي طرف کان هاري ۽ آبادگارن کي محتاج بنائي سگهجي وري ان زمين کي اسٽيٽ ۾ آڻڻ يا سرڪاري نالي رکڻ لاءِ ١٨٨٥ع ۾ سيٽلمينٽ ڪري رڪارڊ ۾ نشان بدلائي مالڪي ختم ڪئي وئي.

جيڪا زمين ان سال ۾ ليٽ پاڻي تي آباد هئي. ان تي مالڪي جو نالو حد نشان ڏئي باقي زمين سرڪار جي نالي لکي وئي. پيو درياه کي بند ڪري زمينون بنجر ۽ قديم بنايون ويون. ڪن هارين ڪوهه کوٽائي زمينون آباد ڪيون. جيڪي آباد ڪري نه سگهيا ۽ قائم ڍل ڀري نه سگهيا تن جون زمينون ضبط ڪيون ويون. اهڙي طرح سان زمين رکندڙ آبادي جو هڪ حصو بي زمين ٿي ويو. اهڙيون زمينون جهنگل هيٺ آڻي پيلا قائم ڪيا ويا. جيڪي زمينون هارين جون هيون تن کي ائين ڇيو ويو جڏهن ته بئراج جو پاڻي آيو ته پيلا ختم

ڪري زمينون اصلوڪي هارين ۾ ورهايون وينديون. پهلا قائم ٿيڻ بعد پوءِ بنا ڪنهن عيوض جي اصل مالڪن کي مال جي چاري جا حق، ڪاٺين ڪرڻ جا حق، رستن ڳوٺن ۽ کڙين پيچن جا حق ڏنا ويا، ۽ باقي جي ٽائيم تي مقاطعي ۽ ليز تي زمين عارضي آبادي لاءِ ڏني ويندي هئي. اهي حقوق ١٨٨٥ع کان پهرين ختم ٿيڻ تائين مڪاني هارين کي ملندا رهيا. جڏهن سرڪاري واهه کوٽايا ويا ته ان تي پهرين کان پيل زمينون ليٽنڊ گرانٽ کاتو کولي، آبادي لاءِ هڪ سال جي ليز ڏنيون وينديون هيون. انگريز سرڪار اهو قانون ڪيو ته غير آباد گورنمينٽ جي زمين تي جيڪو ماڻهو کوهه کٽائيندو ان کي اها زمين پڪي طرح ڏني ويندي. اهو سلسلو سال ١٩٤٠ع تائين هلندو آيو. ان ۾ جاگيردارن کان زمين هٿ مان وڃي رهي هئي. تنهن ڪري اهو حڪم منسوخ ڪرايو ويو. وري اهو حڪم جاري ٿيو ته مالڪاڻي حق پيارڻ سان زمين ڏني ويندي. جيڪا زمين نيڪال ٿيڻ لڳي ان ڪري جاگيردار طبقي کي مالڪاڻي جو بوجهه ۽ قائم دل جو بوجهه ڏکيو لڳو ۽ هاري طبقو محنت ڪري پنهنجو حق پيارڻ لڳو. سال ١٩٤٣ع ۾ زميندار ۽ شاهوڪار طبقي ٺئون چڪر هلائي سرڪار کي عريضي ڏني ته ماڪڙ فصل تباه ڪيو آهي. جنهن سبب مقرر ٿيل مالڪاڻو معاف ڪيو وڃي ۽ جيڪڏهن زمين ڪئنسل ٿي وئي ته اعتراض نه ڪنداسين. وري سال جي ليز تي زمينون پيهر

گرانٽ ڏيڻ لڳيون ۽ هاري طبقو ليز پرٻندو آيو. واهن جو پاڻي اڻ پورو هو ۽ وڏا زميندار پڻ آبادگارن کي پاڻي نہ پيا ڏين. اهو سلسلو ۱۹۴۰ع کان ون يونٽ قائم ٿيڻ تائين هلندو آيو.

جڏهن ون يونٽ ٿيو تہ گورنمينٽ نئين پاليسي ذاهي زميندارن کي سٽڊرڊ زمينون ٽيوب ويل حقن تي گرانٽ ڪري ڏنيون ۽ اڄ تائين انهن وٽ موجود آهن. جيڪي زمينون بچيون ان لاءِ نيلام جو شيڊول تيار ڪري پئسي وارن ماڻهن کي ڏنيون ويون. ان وقت ڪامريڊ حيدر بخش جتوئي پمفليٽ ڪتابي صورت ۾ ڇپرائي حڪومت جي اڳيان هارين کي احتجاج ڪرڻ جو پروگرام ڏنو جنهن جي رد عمل طور پني عاقل ۾ احتجاج ڪندڙ ڪامريڊ شير محمد ماڙي سلطان پور واري کي جيل ۾ رکيو ويو. گورنمينٽ طرفان شيڊول مطابق جي معموريون زمينون بچيون، اهي مالڪن کي يڪ سالي نيڪال ڪرڻ وقت چيو تہ A.D.C. گودام ۾ ڪڪڙا ۽ پاڻ آهي. ۽ گرانٽ جي حساب سان في ايڪڙ تي هڪ پوري پاڻ ۽ هڪ پوري ڪڪڙا خريد ڪري پوءِ زمين گرانٽ سمجهو. جنهن تي سنڌ هاري ڪميٽي جي نمائندن مرحوم ڪامريڊ عبدالقادر انڌڙ ۽ الهداد ناهر جي اڳواڻي ۾ اي، سي، او پني عاقل وٽ احتجاج ڪيو ويو. جنهن تي ڪامريڊ عبدالقادر کي جيل ۾ رکيو ويو ۽ الهداد ناهر کي پوڙهو سمجهي ان جي فقط گرانٽ واري زمين

رد ڪئي ويئي. بعد ۾ لينڊ گرانٽ روپڪارين ۾ ڳالهي پينسل سان ڊفينس فورس لکيو ويو ۽ ڊفينس فورس جو شيڊول تيار ڪري فوج لاءِ زمين رکي فوج جو مفاد وڏيرا شاهي ۽ سرمائيدار طبقي سان جوڙيو ويو ۽ اها به جيڪا زمين بچي ان جو آبادڪار هارين ۽ مهاڳيدارن ننڍن کاتيدارن جو شيڊول ٺهيو ۽ امڪال ٽيو پـر ان نيڪال ۾ به سرمائيدارن وڏيرن واپارين پنهنجن نوڪرن ۽ ننڍن وڏن جي نالن ۾ زمينون حاصل ڪيون: اصل قبضيدار آبادڪـارن ۽ هارين کي مارشلا تحت گرفتار ڪرائي سندن ملاقات بند ڪئي ويئي. بويان هارين جا گهر ڊهرائڻ مال چوري ڪرائڻ جهڙا واقعا ڪرايا ويا. اي، سي، او، امير بخش شيخ ۽ ڊي، سي، او شاه محمد شيخ پنهنجي نوڪري وڌائڻ لاءِ ۽ تمغه قائد اعظم ملڻ لاءِ مٿيون ڪارروايون ڪندا رهيا.

يحيٰي خان جي حڪومت ۾ ون يونٽ ٽوڙيو ويو. مئي مهيني ۾ لينڊ يونيلائيزيشن ويسٽ پاڪستان بورڊ هڪ ميٽنگ ڪوٺائي هئي. جنهن ۾ مرڪزي مسئلن بابت ايجنڊا هئي. ان وقت ون يونٽ ٽٽل سمجهي گورنر ويسٽ پاڪستان پورين مئي تي ٽيلي گرام رستي لينڊ يونيلائيزيشن بورڊ کي منع ڪئي ته ميٽنگ نه ڪئي وڃي. تنهن هوندي به اها ميٽنگ ٿي - حالانڪه ايجنڊا ۾ اهو مسئلو ئي شامل نه هيو. پر هنن اها زمين فوجي فارم حوالي ڪري ڇڏي.

پيلي جي زمين تي ڌاڙيلن جا ڇاپا

پيلي جي زمين جيڪا پيلي جي خاتمي ڪانپوءِ هارين کي ملڻ کپندي هئي انهيءَ تي آرمي فارم وارا سول نوڪر شاهي جي مدد سان اچي ڌاڙيلن جيان قابض ٿيا.

١٩٦٧-٨-٧ تي ويسٽ پاڪستان گورنمينٽ جي هڪ ليٽر موجب پيلي جي ماڏا ست هزار ايڪڙ ٽرانسفر ڪئي وئي.

اهڙي طرح ١٩٧١-٩-٢٤ جي هڪ گڏجاڻي ۾ ۾ ڊي - ايف - او چيو ته پلانٽيشن تي ١٧٠،٠٠٠ خرچ ٿيل آهي. تنهنڪري يا ته ان جي قيمت ڏني وڃي يا نيلام ذريعي نيڪال ڪئي وڃي. وڻن جي قيمت جو فيصلو ميٽنگ ۾ ٿي نه سگهيو، تنهن هوندي به ڊائريڪٽر آف سيٽلمينٽ سروي حيدرآباد انسپيڪٽر آف سروي گڏو بئراج کي هڪ ليٽر موڪليو. جنهن ليٽر ۾ چيو ويو ته ” اوهان کي چيو وڃي ٿو ته هيٺين حڪم مطابق سڄي پيلي جي سروي ايراضي نمائنده ايم - ايف - آر - (M. F. R. O) ميجر حنيف کي ڏيکاري وڃي ۽ سرٽيفڪيٽ نشانن جو حاصل ڪيو وڃي. تنهن ڪري تون ميجر حنيف سان ملي بلاڪ سروي ٿيل ايراضي جو تفصيل سي - او گڏو بئراج سکر کي موڪل ته جئن هو شيڊول تيار ڪري سگهي، ۽ صالحاني پيلي جي ٣٠٠ ايڪڙ ايراضي بلاڪ سروي ڪئي وڃي ته جيئن

فاريسٽ ڊپارٽمينٽ ان کي صاف ڪرائي. اهڙي طرح ڪنزرويٽر آف فاريسٽ حيدرآباد سي - او گبدو ٻراج سکر کي ليٽر لکيو ته فاريسٽ ايراضي ٩٩٠٠ ايڪڙ ايم - اي فاروقي جي حوالي ڪئي وڃي.

هڪ ٻي ليٽر مطابق ڊائريڪٽر گبدو ٻراج سکر لکيو ته وڻن جي قيمت فاريسٽ وارن کي ٣٦٠،٠٠٠ رپيه وصول نه ٿي.

ان جي خاطري ڏياري وڃي جيڪڏهن ٩٠ وڻ في ايڪڙ ۾ بيٺل آهن ته ان حساب سان ٤٠٠٠ وڻن جي قيمت ايم - ايف - آر - او فاريسٽ ڊپارٽمينٽ کيس زمين منتقل ڪندو. هن ليٽر تي ڪنزرويٽر آف فاريسٽ مسٽر شيرواني جي صحيح آهي. ان بعد هڪ ٻي ليٽر ۾ ڊائريڪٽر گبدو ٻراج ڪنزرويٽر آف فاريسٽ حيدرآباد کي لکيو ته ايم - ايف آر - او کي آرمي فارم لاءِ ٩٩٠٠ ايڪڙ زمين حوالي ڪري ۽ کيس چيو ويو ته وڻن جي قيمت جو فيصلو پوءِ ڪيو ويندو؛ زمين جو قبضو جلد ايم - ايف آر - او کي ڏنو وڃي. اهڙا ليٽر ايم - اي - محمود سينئر سيڪشن آفيسر فاريسٽ چيئرمين اي - ڊي - سي - ۾ موڪليا. ان کان پوءِ سي او گبدو ٻراج ايم - ايف - آر - او ڏانهن هڪ ليٽر ڪيو جنهن تحت هن چيو ته:

(١) ملٽري کي ڏنل زمين جي قيمت -/٥٠٠ رپيه في ايڪڙ جيڪا هنگوري، سعيد پور ۽ صالحائي ٻيلي ۾ ۾ رواجي وياج سان ڊپازٽ =/٥٠ رپيه ۽ في ايڪڙ

جي حساب سان اي - سي - او ڳڀرو ٻراج ۾ نو عاقل وٽ جمع ڪئي ويئي ۔

(۲) زمين جيڪا سڌريل آهي ان جي بلڊوزر ۽ صفائي جي مزوري جي باري ۾ ايگريڪلچر انجنيئر ۽ سب ڊويزنل فاريسٽ آفيسر اي- ڊي- سي سکر کي هدايت ڪجي ٿي ته اسان سان هن معاملي ۾ ڳالهائين ۽ هن آفيسر کي رپورٽ ڏين ۔

ان وقت جـي ٻري فوج جـي ڪمانڊر انچيف حميد خان ۱۹۷۰-۲-۱٦ تي هڪ ليٽر ذريعي گورنر سنڌ ليفٽيننٽ جنرل رخمان گل کـي لکيو ته وڌيڪ زمين آرمي جي حوالي ڪئي وڃي. هاءِ ڪورٽ ۾ مٿين آرڊرن خلاف رٽ پٽيشن داخل ڪئي وئي. اهو پڙدي مسٽر مظهر رفيق ڊائريڪٽر ڳڀرو ٻراج سکر ڊويزنل فاريسٽ اي - سي سکر ڏانهن ليٽر موڪليو جنهن ۾ ڪيس ڇڏيو ويو ته هنگوري - صالحاڻـي ۽ سعيد پور جـي چارج ڊپٽي ڪاتونائيزيشن آفيسر صاحب ليفٽ ٽننڪ گهوٽڪي کي ڏئي ڇڏي. ڊي- ايف - او ان ليٽر جـي پڙهڻ سان هڪدم موقعو وٺي ترت مسٽر انوارالحق کي رينج فاريسٽ جي انهيءَ حد تي پوسٽنگ ڪري اهو حڪم ڏنو جنهن ترت چارج ڊي - سي - او. گهوٽڪي کي ڏني. ڊي - سي - او گهوٽڪي کي وري ڊائريڪٽر ڳڀرو ٻراج وٽان اهو حڪم مليو ته " تون انهن ٻيلن جي چارج ايم - ايف - آر - او سکر جـي حـوالـي ڪر" ايـم - ايف - آر - او سکر کي جڏهن چارج ملي تڏهن هن (M. F. R. O.)

پنهنجي مشينري کي تيز ڪري ڇڏيو. جيڪا هنگوري پيلي جي زمين بلڊوزرن سان سڌو ڪيل هئي اها ڊفينس فورس جي جنرلن ۽ ڪرنلن حوالي ڪئي وئي ۽ ڪجهه پنهنجي نالي ۽ ڪجهه سي - او گبو ٻراج امير بخش شيخ کي جنهن فوجين سان پوري همدردي ڪئي جنهن جي عيوض ڪيس ان ورهاست ۾ ٣٢ ايڪڙ زمين ڏني وئي، باقي زمين لاءِ هنن سوچيو ته اها زمين ڪهڙي نالي سان پاڻ وٽ رکن، ان زمين ڪي ڪڍهن گبو ٻراج ايوارڊ نالي سڏڻ لڳا ته ڪڍهن فوجي ڪالونيون ۽ منڊيون ٺهرائڻ جا اعلان ڪرڻ لڳا آخر ۾ هنن ان کي آرمي فارم جو نالو ڏنو.

انهن ڌاڙيلن کي نه صرف انتظاميه جو سهارو هيو پر عوام جا ويري وڏيرا ۽ پيا چاپلوس سڀ ڌاڙيلن سان برابر جا شريڪ رهيا ڇو ته انهن جا طبقاتي مفاد انهن جا طبقاتي مفاد انهن ڌاڙيلن سان وابسته هئا.

جيڪي ماڻهو انهن سان شامل هئا انهن ۾ سيد شمس الدين شاه سنڌس پاڻ امير شاه رڏائرڊاسسٽنٽ ڪمشنر سائين بخش ڪلهوڙو پلا قبيلي جو سردار مير محمد مراد خان ـ مسٽر دوست محمد بلو وڪيل.

(١) سيد شمس الدين شاهه:- هن وٽ مشهور هاري ورڪر ڪامريڊ عبدالقادر انڍڙ وفد وٺي مليو ۽ کيس ڪاغذ ڏيکاريائين ته هي زمين اسان مڪاني ماڻهن جي آهي، جنهن تي پنجاب جا فوجي پنهنجي استعمال

غرضي لاءِ قبضي ڪرڻ جي تياري ڪري رهيا آهن .
سيد شمس الدين چيو ته ڪاغذ مون وٽ ڇڏي وڃو ته
مان واندڪائي ۾ ڪاغذ ڏسي انهن جو حل ڪيندس،
ڇهن مهينن تائين ڪامريڊ عبدالقادر ۽ ٻيا ساڻس ملندا رهيا
مگر نه حل مليو نه هارين جي مدد ڪيائين الٽو ڪاغذ
به گم ڪري ڇڏيائين. سيد شمس الدين شاهه ون يونٽ حڪومت
دوران پاڪستان پيپلزپارٽي ضلع سکر جو صدر هو ۽
هن وقت موجوده حڪومت جو حمايتي ۽ مجلس شوريٰ جو
رڪن آهي.

(۲) شمس الدين شاهه جو پيءُ امين الدين شاهه
وڪيل جيڪو اڳ ۾ پيپلزپارٽي پنوعاقل جو صدر هو ۽
هاڻي موجوده حڪومت جو حمايتي ۽ ڊسٽرڪٽ ڪونسل
جو وائيس چيئرمين آهي. هن پنهنجن مريدن نابر ۽ چاچڙ
قبيلي وارن کان انهن کي هراسان ڪري، دٻائي، قبضا
ڇڏايائين ۽ ان جي عيوض ٻاڻ آرمي وارن کان ۴۰ روپيه
في ايڪڙ جي حساب سان مقاطعو ڪنيو ۽ پنهنجن ماڻهن کي
۸۰ روپيه ايڪڙ جي حساب سان مقاطعو ڏياريو ۽ ان
مقاطعي ۾ به ٻاڻ اڌ نفعو ورتائين .

(۳) سائين بخش ڪلهوڙو رٽائرڊ اسسٽنٽ ڪمشنر
جنهن پنهنجن پٽن لاءِ وڏيون نوڪريون ورتيون ۽ ان جي
عيوض فوجن سان وفاداري جي اظهار طور مقامي ماڻهن
تي ڪوڙا فرياد ڪيا ۽ جهڳڙن وغيره جي وقت تي
آفيسرن وٽ وڃي آبادگارن جي مخالفت ۾ آفيسرن کي
ٻاچون ڏياريون ۽ ڪيس جون ڪاروايون وغيره ڏاهي ڏنيون.

(۴) ٻلا قبيلي جي سردار مير محمد مراد خان پنھنجا ماڻھو مجاھدي ۾ ڀرتي ڪرايا جن مڪاني ماڻھن سان ويڙھيون ڪيون، انھن جا مال چورايا ۽ انھن کي پوليس کان جھلايو مارايو.

(۵) مسٽر دوست محمد ٻلو وڪيل جنھن ٿرڊ ڪلاس ماجسٽريٽ کان سيشن ڪورٽ تائين ڏھاڙي کان ايس. پي ۽ ڊي. آئي. جي تائين مختيارڪارن کان ڪمشنرن، وزيرن تائين سنڌرو پڌي هارين ۽ مقامي ماڻھن جي مخالفت ڪئي ۽ سنڌس ڀاءُ عبدالغفور ٻلي سپروائيزنگ ٽپيدار ڪارڊ تي هارين جا حق ختم ڪري، زمين تي خسري گرداوري ۾ رڊائرڊ فوجين جا نالا لکيا، جھڙوڪ ديھہ لکي سڪالي ۽ ٻين ديھن ۾ ميجر حنيف کي هاري لکي، هارين کي بي دخل ڪرڻ کان پوءِ فوجين جواز بنائي ڏنو جنھن جي نتيجي ۾ آرمي گروپ جي ٻکر ۾ ۾ رهندڙ فوجين سان غلام مصطفيٰ انڙ ۽ ٻين هارين جو لٺين ۽ ڪھاڙين سان مقابلو ٿيو، جنھن ۾ ڪيترائي فوجي زخمي ٿيا، جيڪي ڪيترو عرصو ڪوئيٽا جي فوجي اسپتال ۾ زير علاج رهيا. هارين فوجين کان هٿيار کسيا جيڪي هٿيار وڏيري انورالدين انڙ پنھنجي ذات جي ماڻھن کان واپس ڪرايا. ان واقعي جي B.B.C ريڊيو تي خبرن ۾ پڌايو. ميجر حنيف جي جاءِ تي ڪرنل لطيف کي آندو ويو. انڙ قبيلي تي جوابي ڪارروائي ڪئي ويئي، ڪيترا انڙ هاري جيلن ۾ وڌا ويا، انھن تي

انڌارين ڪوٺين ۾ تشدد ڪيو ويو، ڪن ڏنڀا، ٻيڙيون هڻي ٽنگيو ويو. انهن جي جيل وڃڻ کان پوءِ ڪيترائي ماڻهو انهن جي زمينن تي قبضو ڪرڻ آيا. انهن غاصب فوجين ۽ غنڊن سان جيڪي هٿيارن سان مسلح هئا، مقابلو عورتن ڪيو انهن عورتن ۾ مسمات سچل، صحت ۽ مسمات ڪوڙي قابل ذڪر آهن جن انهن کي بري طرح ذليل ۽ رسوا ڪري موٽايو.

ٻيهرين رٽ پٽيشن ڪامريڊ عبدالقادر جي نالي هاءِ ڪورٽ ۾ داخل ٿي. وڏيرو عنايت شيخ جيڪو آرمي فارم وارن جو ٺيڪيدار هو. تنهن شيخ عبدالقادر شيخ جسٽس هاءِ ڪورٽ تي زوربار آڻي رٽ پٽيشن رد ڪرائي، شيخ عبدالقادر پنهنجي آرڊر ۾ لکيو ته چوڏهن هزار ايڪڙ زمين لاءِ صرف هڪ مدعي آهي، تنهن ڪري دعويٰ ڊسمس ڪجي ٿي. ٻي پٽيشن چار سو ماڻهن جي داخل ڪئي ويئي، جنهن ۾ نورالدين سرڪي مفت وڪالت ڪندو هو ۽ پوءِ آغا امداد علي وڪيل ڊوري ڦي تي وڪالت ڪئي، انهن جسٽس دوراب پٽيل ۽ جسٽس زيڊ اي چنا کان اسٽي آرڊر بحال ڪرايو ۽ سول جج کهوکي کي ڪمشنر مقرر ڪري آرڊر ڪيو ته سرزمين تي پڙتال ڪر ته ڪيتري زمين تي مڪاني ماڻهن جو قبضو آهي. اُن صاحب ٽي مهينا پڙتال ڪري ڪاغذات تيار ڪيا. ڌاڙيلن ڏٺو ته هاڻ پونگو ته نه مليو ۽ پوءِ مٿان ڌاڙو هيئند زمين به واپس ٿي ويئي ته وزير اعليٰ ممتاز ڀٽي ۽

گورنر رعنا لياقت علي کان پهريئين رٽ نيٽ جو نوٽيفڪيشن ڪيرايو، جيڪو فاريسٽ جي سيڪريٽري مسٽر ڪرماني جلد ڪيڏي ڏنو، آرمي فارم وارن ان نوٽيفڪيشن جي آڌار تي خالد اسحاق وڪيل جي معرفت ڪورٽ ۾ اپيل داخل ڪئي ته جيئن جو پهريئين جو نوٽيفڪيشن ۱۹۷۳ع ۾ جاري ٿيو. رٽ پٽيشن مدعي ڌر ۱۹۷۱ع ڪئي آهي آها بي قاعدي آهي. مدعي ڌر کي نوٽيفڪيشن جي خلاف دعوي ڪرڻ گهرجي جنهن ڪري رٽ پٽيشن رد ڪئي وڃي.

جنهن کان پوءِ مقامي ڪامورن ۽ وڏيرن پنهنجي سربراهي ڏيڪارڻ لاءِ فوجين جي هر طرح مدد ڪئي. جهڙوڪ بلن وڏيرن بلوچستان کان ٻروهي گهرائي. ان زمين جي ايريا ۾ چڙيا جيڪي ماڪڙ وانگر پکڙجي ويا ۽ ڪرنل لطيف جي بچ تي ڪور ڪمانڊر عزيز الله، خير محمد ۽ ٻين سان گڏجي الهه وڏائي انڊڙ جي ۱۸۰ مڻ ٻراليون پراڻي ديري سان ڪٽي ويا، صوبيدار سرفراز احمد ان ڌاڙي جي فرياد وٺڻ کان انڪار ڪيو ته ڪورٽ ۾ سڌو فرياد داخل ڪيو ويو جيڪو ايڊيشنل جج مسٽر دوداڻي ان وقت جي وزير اعلي غلام مصطفى جتوئي ۽ هوم سيڪريٽري جي مدد سان واپس ڪيو جيڪا سڌي منهنجي بي قاعدگي هئي. ڪنهن به قانون ۾ سڌي فرياد واپس ڪرڻ جو حق گورنمينٽ يا هوم سيڪريٽري کي نه هو. آها ڏاڍ مڙسي قانون سان مذاق هئي جيڪا

جيڪا جتوئي ۽ پين جاگيردار جي نمائندن ڪئي.

ڪامريڊ عبدالقادر انڙ جو پنهنجي ٽن ڀائرن جو فصل ٽريڪٽرن سان تباهه ڪيو ويو ۽ فرياد ۾ هارين تي داخل ڪيو ويو. سرزمين تي مختيارڪار، اسسٽنٽ ڪمشنر ۽ ڊي. سي پهتا جن فيصلو ڪري ڪرنل لطيف کي ڪوڙو ٺهرائي ڪيس ۱۵۰۰ روپيه ڪامريڊ مرحوم کي ادا ڪرڻ لاءِ چيو مگر صوبيدار سرفراز هارين کي ڪوڙي ڪيس ۾ چالان ڪيو. ڪرنل لطيف ڊپٽي ڪمشنر جي فيصلي موجب پئسا ڏيڻ کان انڪار ڪيو. مگر خادم حسين پٺاڻ ڊي. ايس. پي گهوٽڪي جو دٻاءُ "جيڪڏهن پئسا نه ڏيندين ته توکي گرفتار ڪري جيل ۾ رکندس" تي پئسا ڏياريائين.

رتي پنيشن جي رد ٿيڻ کان پوءِ علائقي جا وڏيرا مقاطعي ڪٽڻ ڪي لڳي ويا. منشي دين محمد پني الهه وڏائي انڙ جي زمين جو مقاطعو ڪيو جنهن تي هارين ۽ مقاطعي دارن جي پاڻهن جو مقابلو ٿيو بندوق جو جواب پٿر سان ڏنو ويو. الهه وڏائي انڙ کي انچارج ٿاڻي دار عبدالمجيد جعفري ڊي. ايس. پي اندازي ڪوٺي ۾ بند ڪيو، جنهن تي سنڌ هاري ڪاميٽي طرفان هارين بک هڙتال ڪئي جيڪا اسسٽنٽ ڪمشنر مسٽر غلام قادر ۽ مسٽر الهڏني رامجي ٽوڙائي ۽ هڪ معاهدو ڪيو ويو جيڪو پورو نه ٿيو. هي هڪ آفيسري قسم جي قانوني مذاق هئي. ان معاهدي کان پوءِ

١٩٧٦ع ۾ ڪرنل لطيف جي قيادت ۾ مرحوم ڪامريڊ عبدالقادر انبڙ جي زمين تي ٥٠ غنڊن جي مدد سان ١٥ ٽريڪٽرن جو هر هلايو ويو مگر ڪرنل لطيف ۽ انجي غنڊن جو رشيد احمد، گل محمد، نظير احمد لُنين ۽ واهولن سان مقابلو ڪيو ۽ ڪرنل لطيف کي ڪلمو پڙهايو ويو ته وري ٻني تي نه ايندو ۽ کيس بي عزت ڪيو ويو. هن واقعي جي فرياد ايس - ايڇ - او حميد الله ٻگهي ١٥ ٻوريون ان جون وڌي هارين جي خلاف داخل ڪيو ۽ هارين سيشن ڪورٽ مان گرفتاري کان اڳ ۾ ضمانت ڪرائي. آن غصي ۾ اچي ايس - ايڇ - او - حميدالله ٻگهي ١٠٧ ۽ ١٥١ جي ڪاروائي ۾ نظير احمد ۽ گل محمد کي جيل ۾ وڌو جنهن ۾ مختيارڪار ضمانت ڪني آن کان پوءِ آرمي جي ايجنٽ جمال الدين، عبدالخالق انبڙ هاري جي زمين تي رضامحمد بروهي ۽ پين کان زبردستي قبضو ڪرايو ۽ اٽلو ڪوڙو فرياد داخل ڪري طاقت جي زور تي عبدالخالق ۽ پين کان قبضو ڇڏايو.

١٩٧٧ع ۾ نور محمد انبڙ جي قبضي واري زمين تي ڪرنل حسين (مئنيجر آرمي فارم) جي قيادت ۾ غنڊن هر هڪ حر مجاهد سليمان ڪوراڻي، بشير نائي ۽ پين ڪهاڙين ۽ بندوقن سان حملو ڪري هارين کي بي دخل ڪيو ۽ هارين جي دانهن ڪرڻ جي باوجود انتظاميه ڪوبه تدارڪ نه ڪيو ۽ هاري هميشه لاءِ بي دخل ۽ بيروزگار ٿي ويا.

ديهہ صالحاڻي ۾ حاجي عبدالخالق، عطاء الله ۽ ٻين جي سؤ سال جي قبولي زمين تي غنڊن وڏي زبردستي حملو ڪري قبضو ڪيو ۽ دانهن پڪارن ۽ اپيلن تي انتظاميہ طرفان ڪوبہ تدارڪ نہ ڪيو ويو.

ديهہ پيلو ڪوٽلو ۾ ڪرنل يعقوب پنهنجي غنڊن هرهڪ شيرزمان، عبدالرحمان ۽ محمدحسين چوڌري، دودي چاچڙ ۽ ٻين سان مسلح ٿي هنگامو ڪري دهلن ۽ شرنائين سان زمين تي قبضو ڪري هارين کي بي خل ڪيو، پر انتظاميہ ڪوبہ تدارڪ نہ ورتو.

ديهہ ڪوٽو ۾ مولوي عبدالله چاچڙ جون مينهون غيرآباد زمين کان ورائي گڪدام جانورن تي قبضا وسايا ويا. جنهن ڪري ڏڪين مينهن جون وڇيون مري ويون پر انتظاميہ خاموش رهي.

شير زمان، عبدالرحمان ۽ ٻين مسلح غنڊن ابراهيم انڊڙ جي ڳوٺ کي باهہ ڏني جنهن ۾ هارين جو سامان، مسجد ۽ قرآن شريف سڙي خاڪ ٿي ويا مگر وقت جي حڪمرانن کي ڪوبہ رحم نہ پيو. ايس. ايچ. او مشهور تعصبي ۽ غنڊي سرفراز اُها فرياد نہ ورتي.

١٩٧٩ع ۾ ديهہ صالحاڻي ۾ مئنيجر يعقوب، شيرزمان، عبدالزمان عزيزالله بروهي ۽ ميرو بروهي مسلح ٿي رشيداحمد ۽ محمد امين اِنڊڙ جي زمينن تي قبضو ڪرايو. پر ايس. ايچ. او سرفراز فرياد داخل ڪري رشيد احمد ۽ ٻين کي قلم ٥٠٤ هيٺ سول جج پنوعاقل وٽ چالان ڪيو. سول

جج پنوعاقل ڪوڙو سمجهي، هارين کي باعزت بري ڪيو. ديهه اِنسپڙڪي ۽ ساجن اِنبڙ جي ڪوه لسي آباد ٿيندڙ زمين تي قبضي ڄمائڻ لاءِ ڪوڙو ڪيس مئنيجر آرسي فارم داخل ڪيو جيڪو سول جج پنوعاقل انصاف ڪري مئنيجر يعقوب کي ڪوڙو قرار ڏيئي مٿس هڪ سؤ روپيه ڏنڊ وڌو.

١٩٧٩ع ۾ ديهه صالحاڻي ۾ مئنيجر محمد حسين جي غنڊن هر هڪ عزيز الله، خير محمد، دوست محمد، شفيع محمد ۽ ٻين ٻروهين رات جو فائدو وٺي گل محمد انبڙ جون ٥٠٠ من ڪاٺيون چوري ڪٽايون. چورن کي اٺن سميت هارين پڪڙي پوليس جي حوالي ڪيو. مگر ايس-ايچ- او سرفراز پٺسا وٺي فرياد نه ورتي ڪورٽ ۾ هيءَ سڌي فرياد داخل ڪئي ويئي جيڪا هن وقت تائين ڪورٽ ۾ هلندڙ آهي.

احمد الدين انبڙ جي هارين هرهڪ سڄل ۽ نذير جتوئي کي بي دخل ڪرڻ لاءِ اي- ايس- آءِ اشرف چوڌري ڪوڙي فرياد ۾ هڪ هفتو ناحق روڪ بند ڪيو ۽ ٥٠٠ روپيه وٺڻ بعد کين ڇڏيو.

١٩٧٩ع ۾ ديهه هاليجي جي بلاڪ نمبر ١٧ جي قبضي ڇڏائڻ لاءِ آرسي ايجنٽن جمال الدين ۽ شمس الدين ڪوڙي فرياد عبدالخالق ۽ احمد الدين انبڙ تي داخل ڪئي، جيڪا انسپيڪٽر عنايت الله سوسري جاچ ڪري ڪوڙي ڪري هارين کي آزاد ڪيو.

١٩٨٠ع ۾ ڏيهه ٻرت جي هارين کي ٻي دخل ڪرڻ لاءِ ۽ هارين تي ڪوڙو ڪيس داخل ڪري لقمان ۽ ٻين کي گرفتار ڪري سندن زمين تي چوڌري فلڪ شير ۽ ٻين حملو ڪيو مگر نندين ٻارن، ڏاڙن ۽ عورتن انهي حملي کي پسپاءِ ڪيو، ايس- ايچ- او سرفراز هارين کان فرياد به ورتي-

ڳوٺ پير محمد انبڙ ۾ چوڌري سٺهو خان ۽ لال‌خان هارين کان قبضو ڇڏائڻ لاءِ پنجاب جا غنڊه گهرائي بندوقن ۽ رائيفلن سان حملو ڪرايو، گهرن کي باهه ڏياري ويئي، هارين لٺين سان مقابلو ڪري مقابلو ڪري مجرمن کي هٿيارن سميت پڪڙي پوليس حوالي ڪيو مگر الٽو هارين کي جيل ۾ بند ڪيو ويو-

مارچ ١٩٨٠ع ۾ ڏيهه انبڙڪي ۾ تلسيءَ ۾ مئنيجر آرمي فارم يعقوب ۽ ڪرنل حسين، شير زمان، عبدالرحمان، شمن شاهه ۽ ٻيا غنڊه نواب شاهه ۽ دوڙ کان گهرائي هارين محبوب فيض محمد ۽ عبدالخالق ۽ ٻين جي ٻينڊل سرنهن جي فصل کٽي رهيا هئا- هارين فصل لٽندو ۽ کڄندو ڏسي منع ڪئي ته غنڊن سان فائرنگ ڪئي ۽ ڪهاڙين سان حملو ڪيو، هارين مجرمن جو سخت مقابلو ڪيو، مقابلي ۾ غنڊن شمن شاهه، بشير ۽ موج دريا جون هارين لٺين سان ٻانهون ڀڄيون ۽ پستولن سميت گرفتار ڪري پوليس جي حوالي ڪيو- پر پوليس 13-D (تيرنهن-ڊي)

جي ڪوڙي ڪارروائي هارين تي ڪئي. جڏهين ته اڏن هارين جو ڪهاڙين سان زخمي ڪري مٿو ڦاڙيو ويو هو. ڊي- سي لاسنيم احـمد صديقي سرزمين تي اچي هاريـن سان ٿيل ظلم ڏسي فصل هارين کي ڏياريو ۽ پنهي ڌرين جون فريادون واپس ڪيون.

ديهه هاليجي ۽ صالحاڻي جـــي هارين کي بيدخل ڪرڻ لاءِ مئنيجر صالحاڻي فارم، مختيارڪار سيد شهزادعلي نقوي ۽ قاضي جان محمد انجنيئر گهوٽڪي پڻ ساز باز ڪري هارين جو مقرر ڪڙيو نمبر ١١ - ايل بند ڪرايو ۽ هارين جــي پنهنجي خرچ تـــي ٺهرايل واٽـــر ڪورس ٽريڪٽرن سان ڊهرايو ويو ۽ احمدالدين ۽ رجل انڊڙ کي ڪوڙي فرياد تي پوليس حوالات ۾ هڪ هفتو ڪـن رکيو ويو. هن واٽر ڪورس تي ١٨٠٠ ايڪڙ زمين آباد ٿيندي هئي جنهن ڪري انهيءَ ايراضي جو فصل سڪي ويو. ١٠٠ هارين جو عيال بکون ڪاٽيندو رهيو. سڀني آفيسرن کي دانهون ڏنيون ويون پر ڪوبه ڪنڙ ٽيل نه نڪتو ۽ هن وقت تائين هارين جي زمين جـو پاڻي بند آهي مگر واٽر ڪورس جو آبيانو وصول ڪيو وڃي ٿو.

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

منجانب- چوہدری سوھنے خان
معرفت سید امیر علی شاہ ولد سید قربان علی شاہ
کربلا روڈ- سید محلہ- روہڑی
ضلع سکھر

جناب انعام الحق صاحب

السلام علیکم--- امید ہے آپ خیریت سے ہونگے آپ ہمارا خط پاکر حیران نہ ہوں۔ ہم آپ کے دوست اور خیرخواہ ہیں اور اپکی مدد کرنا چاھتے ھیں جوکہ آپکی رضامندی اور تعاون سے ھوسکتی ھے - آپ کبھی گڈو بیراج میں زمین الاٹ ہوئی تھی- جوچند ایک وجوہات جیسے آپکی غیر حاضری، غیرآبادی غیر دلچسپی- قسطوں کی غیر ادائگی کیوجہ سے کافی عرصہ سے. کینسل ھوچکی ھے کچھ حصہ پر لوگوں کا قبضہ بھی ہے جو اسے سول سے اپنے نام الاٹ کروانے کی کوشش کر رھے ھیں اور کچھ حصہ غیر اباد ھے حالات تو بہت ناخوشگوار ھیں تاہم جو بھی ان حالات میں ھوسکا کیا جائگا ہمارا نصب العین اپنے پنجابی بفوجي بھائیوں کو انکا جائز حق دلوانا ہے اگر آپکو ہماری بےلوث اور مخلصانہ پیشکش قبول[redacted]اور ہماری بات آپکی سمجھ میں آگئی ہو تو آپ اپنے حالات اور زمین کے بارے تفصیلی حالات تحریر فرمائیں تاکہ آپکے کیس کا مطالعہ کیا جائے اور صحیح راہ کا تعین کیا جائے اگر زمین چاروناچار آپکو نہ دلواسکے تو بھی ہم کچھ نہ کچھ معاوضہ ضرور دلوائیں گے- یہ سب کام اپنے اثر رسوخ سے کرواتے ھیں اور اسطرح ہم زمینیں ٹھیکہ وغیرہ پر لیکر اپنے بھائیوں کی خدمت کرتے ھیں اور اپنا بھی روزگار چلاتے ھیں اگر آپکو منظور ھو تو اس خط و کتابت کو فی الحال راز میں رکھتے ہوئے فوراً ہمارے سے رابطہ قائم کریں۔ تاکہ قانونی کارروائی کی جا سکے۔ راز فی الحال بہت ضروری ھے۔ کیونکہ اگر اس بات کی خبر قابضین کو ہوگئی تو حالات اور بھی زیادہ پیچیدہ اور دشوار ھو جائینگے جوکہ ہمارے لیئے بہتر نہیں ھے۔ جلدی اسلئے کرنا ھے کہ وقت پہلے ہی بہت ضایع ہو چکا ھے۔ لہاذا مزید ضایع کرنا کسی صورت میں بھی فائدہ مند ثابت نہ ہوگا۔

ہم آپ کے جواب کے منتظر رہینگے۔

والسلام سوھنے خان

رضیہ صاحبہ کی تحریک
صوبہ سندھ